

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-12>

УДК 332.1

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

THE INNOVATIVE COMPONENT OF THE UKRAINIAN REGIONS' POTENTIAL DEVELOPMENT

Благун Семен Іванович

кандидат економічних наук,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8244-8794>**Івасишин Михайло Орестович**

кандидат економічних наук, науковий співробітник,

Національна академія наук України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9777-6069>**Пониполяк Ігор Юрійович**

аспірант,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2785-9594>**Blahun Semen, Ponypoliak Ihor**

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Ivasyshyn Mykhailo

The National Academy of Sciences of Ukraine

У статті проведено дослідження інноваційної складової потенціалу розвитку регіонів України. Інноваційна спроможність регіонів розглядається як потенціал соціально-економічних систем продукувати, впроваджувати та масштабувати ефект від отримання нових знань, технологій, продуктів діяльності та управлінських рішень. Обґрунтовано необхідність системної оцінки інноваційного потенціалу з метою формування ефективної державної та регіональної інноваційної політики. Проведено аналіз витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи у регіональному розрізі. Також, здійснено кількісну оцінку кадрового потенціалу залученого до НДДКР та розкрито структуру зайнятості в науковій сфері. Формування дієвої системи оцінки та реалізації інноваційного потенціалу є важливим інструментом забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку регіонів, зниження міжрегіональних диспропорцій та посилення загальної конкурентоспроможності.

Ключові слова: диспропорції, інновації, науково-дослідні роботи, потенціал, розвиток регіонів.

The article investigates the innovation component of the Ukrainian region's development potential, identifying it as a critical determinant of regional competitiveness in digital transformation, globalization, and ongoing systemic socio-economic challenges. To assess competitiveness, integrated indices are used that consider the economic, social, and innovation potentials, as well as the specialization of regions. Thus, the innovative potential of a region's development is one of the key elements of its competitiveness. The innovative capacity of areas is seen as the potential of socio-economic systems to produce, implement, and scale the effect of new knowledge, technologies, products, and management decisions. The innovation of regions is a requirement for attracting investment, developing export potential, and increasing socio-economic well-being. The need for a systematic assessment of innovation potential to formulate an effective state and regional innovation policy is confirmed. Particular attention is paid to the strategic aspects of the formation of the state innovation policy, which should be aimed at creating favorable conditions for the development of innovations in the regions, eliminating imbalances, supporting scientific initiatives, and modernizing the scientific infrastructure. The article analyses expenditures on research and development in the regional context. A significant concentration of funding in the cities of Kyiv, Dnipro, and Kharkiv regions was identified. There is a positive trend in the growth of the number of scientists involved in several regions. Also, a quantitative assessment of the human resource potential involved in R&D was carried out, and the structure of employment in the scientific sphere was revealed. A qualitative increase in the level of personnel was found, which indicates the development of

scientific potential. The formation of an effective system for assessing and implementing innovation potential is an important tool for ensuring sustainable socio-economic development of regions, reducing interregional disparities, and strengthening overall competitiveness.

Keywords: disproportions, innovations, research and development, potential, regional development.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та цифрової трансформації економічної системи, однією із ключових особливостей регіональних соціально-економічних систем є здатність до продукування, впровадження та масштабування інновацій. Потенціал розвитку регіонів виступає основою їхньої конкурентоспроможності, що безпосередньо визначає привабливість території для інвесторів та залучення додаткового фінансування із державних та недержавних фінансових джерел. В процесі складного етапу трансформації та відновлення економіки України, проблема дослідження, розвитку й ефективного використання інноваційного потенціалу регіонів набуває особливої актуальності.

Дивергенція розвитку регіонів України, обмеженість фінансових ресурсів, а також проблема реалізації механізмів стимулювання інноваційної діяльності потребує нових підходів. У цьому контексті важливим завданням є оцінка інноваційного потенціалу, визначення його основних складових та регіональних диспропорцій розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційний потенціал розвитку регіонів є одним із ключових понять у сучасній економіці. Дослідженню інноваційного потенціалу розвитку регіонів присвятили свої праці Є. Кривошея [6], Ю. Дідович [4], Погріщук Б. В. [10], Манн Р. В. [7]. Їм вдалося визначити інноваційний потенціал розвитку регіонів, як сукупність ресурсів, умов, можливостей і здатності регіону до створення, впровадження та ефективного використання інновацій для забезпечення економічного та соціального розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Залишається актуальним та потребує подальшого дослідження проблема та диспропорції інноваційного потенціалу розвитку регіонів, зокрема в контексті розвитку наукового потенціалу.

Постановка завдання. Конкурентоспроможність регіонів є базовою економічною категорією. Аналізуючи інноваційну здатність регіонів України, необхідно визначити основні нематеріальні фактори регіонального розвитку, що відіграють вирішальне значення у підвищенні їх конкурентоспроможності.

Для оцінки конкурентоспроможності використовуються інтегровані індекси, що враховують економічний, соціальний, інноваційний потенціали, а також спеціалізацію регіонів. Таким чином, інноваційний потенціал розвитку регіону виступає одним із ключових елементів формування його конкурентоспроможності.

Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції [11]. Метою статті є всебічний аналіз стану та динаміки розвитку інноваційного потенціалу регіонів України з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів. Особлива увага приділяється виявленню факторів, що стримують або стимулюють інноваційну активність на регіональному рівні, а також обґрунтуванню напрямків підвищення ефективності реалізації інноваційного потенціалу в контексті збалансованого регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний потенціал регіону – це поєднання умов та сукупності кадрових, науково-дослідницьких, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних ресурсів, які тісно взаємопов'язані між собою, використовуються для інноваційної діяльності суб'єктів регіону та забезпечують на основі цього конкурентні переваги регіону [1].

Як зазначає С. Ілляшенко, інноваційний потенціал – це критична маса ресурсів господарського суб'єкта, що є необхідною і достатньою для його розвитку на основі постійного пошуку і використання нових сфер і способів реалізації ринкових можливостей, які розгортаються перед ним, що пов'язано із модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту [5]. Він реалізується через сукупність організованих у визначених соціально-економічних формах ресурсів, які можуть за допомогою внутрішніх і зовнішніх показників інноваційного середовища бути спрямовані на

реалізацію інноваційної діяльності, метою якої є задоволення нових потреб суспільства [8].

Б. Буркинський наголошує на тому, що основою інноваційного потенціалу регіону є сукупність кадрових, науково-дослідницьких, матеріальних, ринкових, інтелектуальних, інформаційних, фінансових ресурсів (потенціалів), які потрібні для інноваційної діяльності, тобто безпосередньо беруть участь у інноваційному процесі, метою якого є задоволення потреб економіки та суспільства у нових або вдосконалених видах продукції або послуг й підвищення конкуренто-спроможності регіону та країни загалом [2].

Інноваційний потенціал розвитку регіонів складається з різноманітного спектру елементів, взаємодія яких визначає її ефективність, а вона, в свою чергу, визначає економічний та ринковий результат системи більш високого порядку [4]. До основних його елементів можна віднести науковий, підприємницький, інтелектуальний, організаційно-управлінський, маркетинговий потенціали. Сукупність даних елементів дозволяє провадити ефективну інноваційну діяльність. Важливим також є те, що кожен із даних елементів є каталізатором розвитку наступного. Таким чином, стимулювання наукового та освітнього потенціалу сприятиме активному розвитку інших.

Стратегія розвитку регіону апіорі повинна мати інноваційний характер, показувати вектор та створювати умови для впровадження інновацій в різних сферах економіки [7]. Досягнути цього можливо лишень за умови повної реалізації інноваційного потенціалу регіону, що передбачає його всебічну оцінку та визначення резервів зростання. Це означає, що сучасні регіональні стратегії не можуть ґрунтуватись на використанні тільки традиційних моделей економічного зростання, оскільки, в період стрімкого економічного розвитку та глобалізаційних процесів, інновації виступають каталізатором конкурентоспроможності регіонів. Іншими словами, ефективність стратегії інноваційного розвитку безпосередньо залежить від якості аналізу наявних ресурсів. Тому, важливим завданням є виявлення прихованих резервів розвитку інноваційного потенціалу.

Найбільш доступним способом кількісного визначення інноваційного потенціалу регіону є його аналіз, як інформаційного масиву результатів інноваційної діяльності, що охоплює науково-технологічну роботу та проектно-конструкторські розробки [6]. Це дозволяє перейти від загальних висновків про

інноваційний потенціал регіону до конкретних вимірюваних показників. Тобто, інноваційний потенціал регіону розглядається як сукупність реалізованих проєктів та результатів. Витрати на наукові дослідження і розробки, кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень, структура зайнятості у НДДКР є ключовими компонентами цього інформаційного масиву, оскільки вони відображають здатність регіону створювати нові знання та реалізовувати їх у вигляді готових рішень та продуктів для інноваційного зростання суб'єктів господарювання. Окрім цього, такий підхід дозволяє виявити проблеми інноваційної системи регіону, а саме: проблему підтримки розвитку інноваційності регіонів, недостатній рівень кваліфікації кадрів та регіональні диспропорції.

Проведено аналіз рівня витрат на науково-дослідні роботи в Україні у регіональному розрізі (таблиця 1).

Виявлено, що центром усіх видатків є м. Київ, на яке припадає 10374 млн. грн., що становить 60% усіх видатків на науково-дослідні роботи. Найменше було виділено коштів на науково-дослідні роботи у таких областях, як: Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Рівненська та Тернопільська. Проте, слід зауважити, що у деяких з цих областей спостерігається позитивна тенденція до збільшення видатків. На основі проведеного аналізу чітко видно тенденцію до акумулювання усіх коштів в м. Київ та двох областях, а саме: Дніпропетровській та Харківській. Решту областей значно відстають від лідерів.

На рисунку 1 відображена динаміка витрат на наукові дослідження і розробки в Україні, станом на 2022 рік.

Спостерігається надання пріоритетів прикладним та фундаментальним науковим дослідженням. Це пов'язано із зміщенням фокусу на нові продукти та технології які матимуть практичне застосування та є корисними для функціонування держави. Так, в межах конкурсу «Наука для відбудови України у воєнний та повоєнний періоди» продовжено реалізацію 66 наукових досліджень, спрямованих на вирішення невідкладних питань відбудови України у воєнний та повоєнний періоди, зокрема з розробки нових технологій і створення матеріалів для відновлення промислового виробництва, вирішення екологічних проблем, продовольчої безпеки, посилення захисту об'єктів критичної інфраструктури [9].

В процесі аналізу інноваційної складової потенціалу регіону важливим є врахування

Таблиця 1

Витрати на наукові дослідження і розробки за регіонами України в 2022 році

Регіон	Видатки, млн. грн.	у порівнянні з 2021 роком, %
Україна	17117.8	81.8
Вінницька	76.8	113.7
Волинська	10.7	94.7
Дніпропетровська	1831.1	87.5
Донецька	21.6	57.1
Житомирська	30.5	113.6
Закарпатська	83.4	70.8
Запорізька	–	–
Івано-Франківська	39.6	67.5
Київська	285.0	86.9
Кіровоградська	–	–
Луганська	–	–
Львівська	512.4	77.5
Миколаївська	165.2	37.9
Одеська	284.0	82.1
Полтавська	43.3	94.3
Рівненська	15.9	107.1
Сумська	134.8	76.3
Тернопільська	36.0	86.4
Харківська	1250.2	66.5
Херсонська	–	–
Хмельницька	–	–
Черкаська	66.0	54.0
Чернівецька	112.5	83.4
Чернігівська	55.1	69.7
м. Київ	10374.2	84.9

Джерело: сформовано на основі [3]

кількості задіяних осіб у виконанні наукових досліджень і розробок (таблиця 2).

Цей показник відіграє одну з провідних ролей, оскільки саме науковці та дослідники є основними носіями знань, генераторами нових інновацій та інноваційних перетворень. Кількість фактично залучених осіб у НДДКР показує не тільки наявний рівень інноваційного потенціалу, а й визначає готовність регіону до створення та впровадження інновацій. Чим вищий рівень залученості у науково-дослідних роботах, тим більша ймовірність створення конкурентоспроможних технологій та інноваційних продуктів. Якщо регіон демонструє низьку залученість осіб у НДДКР, це може вказувати на структурні проблеми, а

саме: відтік наукових кадрів, відсутність наукової інфраструктури чи попиту на інновації зі сторони бізнесу (таблиця 2).

Встановлено, що у 2022 році найбільша кількість осіб була задіяна у НДДКР: м. Київ (27727), Дніпропетровській (5765), Харківській (3829) та Львівській областях (3567). Потрібно також зазначити, що спостерігається позитивна тенденція у Житомирській області, де кількість працівників задіяних у наукових розробках зросла близько на 80% у порівнянні із 2021 роком, та у Рівненській, де спостерігається зростання, але незначне (9%).

На рис. 2 відображено динаміку зайнятості у сфері НДДКР за рівнем освіти у 2022 році.

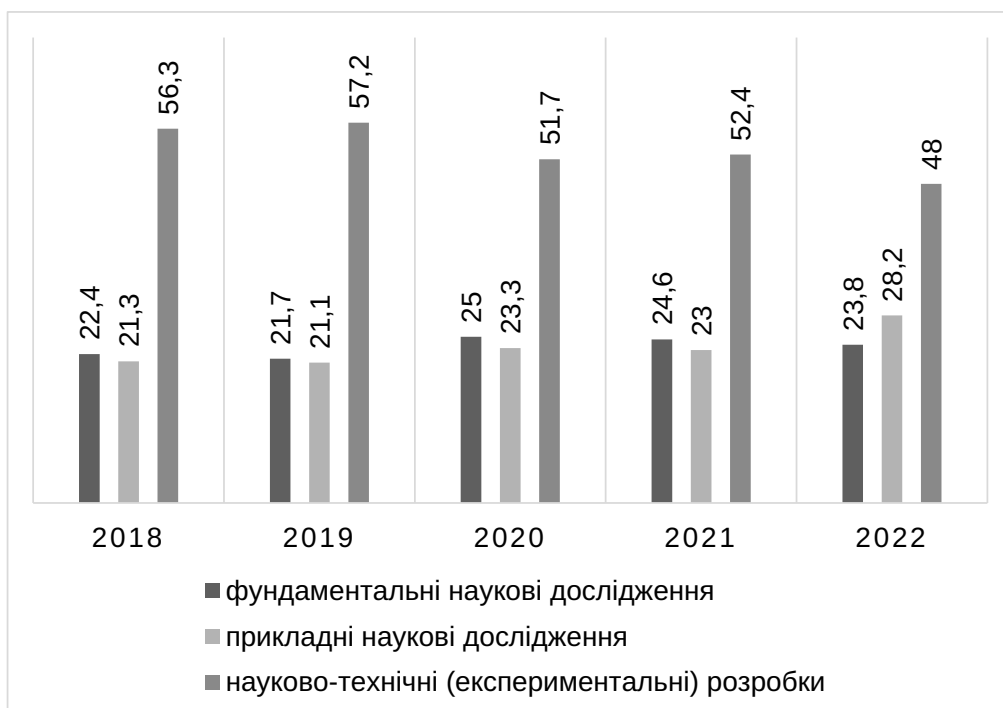

Рис. 1. Динаміка витрат на наукові дослідження і розробки в Україні, станом на 2022 рік, %

Джерело: сформовано на основі [3]

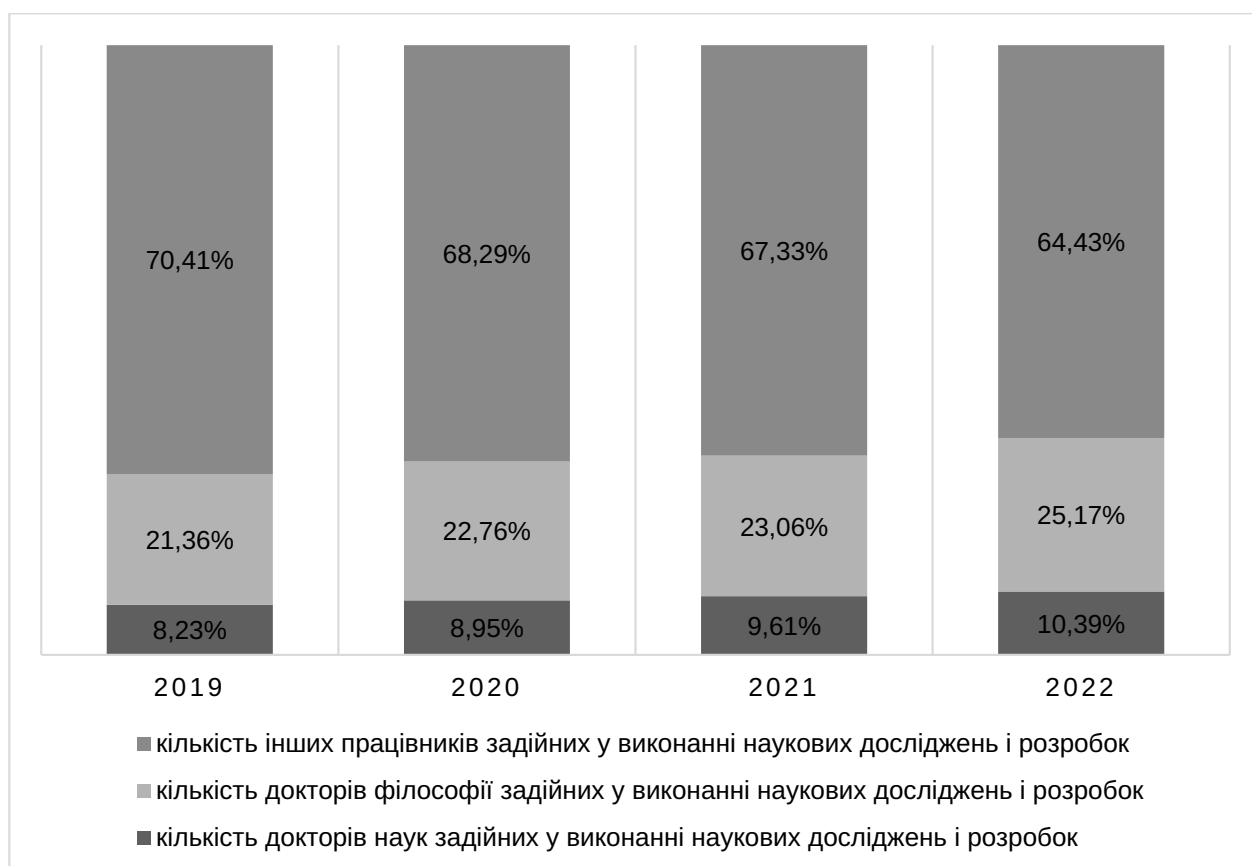

Рис. 2. Динаміка зайнятості у НДДКР за рівнем освіти у 2022 році

Джерело: сформовано на основі [3]

Таблиця 2

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок в Україні станом на 2022 рік

Регіон	Кількість осіб	у порівнянні з 2021 роком, %
Україна	53221	77.7
Вінницька	444	97.2
Волинська	99	93.4
Дніпропетровська	5765	91.3
Донецька	215	64.4
Житомирська	597	178.7
Закарпатська	494	96.7
Запорізька	–	–
Івано-Франківська	324	86.2
Київська	1219	88.2
Кіровоградська	–	–
Луганська	–	–
Львівська	3567	85.4
Миколаївська	1235	78.1
Одеська	1714	89.0
Полтавська	320	80.6
Рівненська	179	108.5
Сумська	933	85.1
Тернопільська	425	92.8
Харківська	3829	51.4
Херсонська	–	–
Хмельницька	209	100.0
Черкаська	438	85.2
Чернівецька	451	96.6
Чернігівська	254	91.4
м. Київ	27727	76.7

Джерело: сформовано на основі [3]

Проаналізувавши рис. 2 можна стверджувати про поступове скорочення частки інших працівників задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок на користь докторів філософії та докторів наук. Це пов'язано з тим, що більшість отриманого досвіду в процесі реалізації НДДКР трансформуються в індивідуальні наукові дослідження, що призводить до якісного підвищення рівня наукових кадрів. В Україні відбувається процес модернізації системи підготовки та перепідготовки наукових кадрів. Він передбачає оновлення навчальних програм, процедур захисту та впровадження європейських стандартів вищої освіти.

Висновки. Проведення оцінки потенціалу розвитку регіональних економічних систем, а

зокрема його інноваційної складової дозволяє визначити рівень конкурентоспроможності територій. Інноваційні процеси зміцнюють конкурентоспроможність регіонів та сприяють підвищенню іміджу суб'єктів господарювання, що діють на їхній території на локальному, регіональному та національному ринках. м. Київ є лідером серед регіонів за рівнем інноваційного потенціалу, завдяки якому воно досягає оптимальних результатів за проаналізованими показниками. На жаль, спостерігається значна варіація серед інших регіонів. Це свідчить про проблеми у підході до розвитку інноваційності регіонів України. У довгостроковій перспективі така ситуація може створити поляризацію регіонів на національному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беновська Л. Я. Інноваційний потенціал регіону та умови його реалізації. URL: <http://nbuv.gov.ua> (дата звернення 18.03.2025 р.).
2. Буркинський Б. В., Лазарева Є. В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону. Одеса : ІПРЕЕД наносити України, 2007. 140 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 02.03.2025 р.).
4. Дідович Ю., Тізеш П. Інноваційний потенціал розвитку регіональної економіки. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. 2022. № 1. С. 61–69.
5. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. Суми : Унів. кн., 2003. 478 с.
6. Кривошея Є. Інноваційний потенціал розвитку регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 73. С. 83–87.
7. Манн Р., Гладкий Д. Оцінка інноваційного потенціалу в регіональній стратегії розвитку. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2023. № 2(128). С. 78–81.
8. Мартюшева Л. С., Калишенко В. О. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження. *Фінанси України*. 2002. № 10. С. 61–66.
9. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/> (дата звернення 22.03.2025 р.).
10. Погрішук Б. В., Щербич В. В. Інноваційний потенціал регіонального розвитку в концепції циркулярної економіки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія «Економіка». 2022. № 2(60). С. 78–84.
11. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 01.04.2025 р.).

REFERENCES:

1. Benovska, L. Ya. Innovatsiyni potentsial rehionu ta umovy yoho realizatsii [Innovative potential of the region and conditions for its realisation]. <http://nbuv.gov.ua> (accessed March 18, 2025)
2. Burkynskiy, B. V., & Lazarieva, Ye. V. (2007). Innovatsiina stratehiia u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku rehionu [Innovative strategy in the socio-economic development of the region]. IPREED nanosyty Ukrainy.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed March 2, 2025).
4. Didovych, Yu., & Tizesh, P. (2022). Innovatsiyni potentsial rozvytku rehionalnoi ekonomiky [Innovative potential for regional economic development]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*. Ekonomichni nauky, (1), 61–69.
5. Illiashenko, S. M. (2003). Upravlinnia innovatsiynym rozvytkom: problemy, kontseptsii, metody [Innovation development management: problems, concepts, methods]. Universytetska knyha.
6. Kryvosheia, Ye. (2022). Innovatsiyni potentsial rozvytku rehionu [Innovative potential of the region's development]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, (73), 83–87.
7. Mann, R., & Hladkii, D. (2023). Otsinka innovatsiinoho potentsialu v rehionalnii stratehii rozvytku. *Derzhava ta rehiony* [Assessment of innovation potential in the regional development strategy]. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, (2(128)), 78–81.
8. Martiusheva, L. S., & Kalyshenko, V. O. (2002). Innovatsiyni potentsial pidpriemstva yak ob'ekt ekonomichnoho doslidzhennia [Innovation potential of an enterprise as an object of economic research]. *Finansy Ukrainy*, (10), 61–66.
9. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. <https://mof.gov.ua/uk/> (accessed March 22, 2025).
10. Pohrishchuk, B. V., & Shcherbych, V. V. (2022). Innovatsiyni potentsial rehionalnoho rozvytku v kontseptsii tsyrkuliarnoi ekonomiky [Innovative potential of regional development in the concept of circular economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Serii «Ekonomika», 2(60), 78–84.
11. Pro innovatsiinu diialnist, Zakon Ukrainy [On innovation activities : Law of Ukraine] No. 40-IV (2023) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (accessed April 1, 2025).